

U N I V E R S I T A T E A B A B E Ş – B O L Y A I
Facultatea de Sociologie și Asistență socială
Școala doctorală de sociologie

TEZĂ DE DOCTORAT

Factori de proximitate în configurarea sinelui social

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Petru Iluț

Doctorand:

Moș (căs. Vaida) Ștefania Maria

Cluj-Napoca
2019

Cuvinte cheie: sine, stima de sine, imagine de sine, dezvoltare psihosocială, educație familială, statutul socioeconomic, succes școlar, coeziunea familiei, valori și atitudini sociale, sistem de valori.

CUPRINSUL TEZEI

INTRODUCERE

CAPITOLUL 1. SINELE ȘI PROBLEMATICA LUI

- 1.1. Nevoia socială a studiului sinelui și a stimei de sine
- 1.2. Complexitatea subtilă a stimei de sine
- 1.3. Cadrul teoretic

CAPITOLUL 2. FAMILIA ȘI CONSTRUIREA SINELUI

- 2.1. Familia și funcțiile ei sociale
- 2.2. Socializarea și educația
- 2.3. Importanța educației și învățării în formarea personalității copilului
- 2.4. Familia și educația de-a lungul timpului
- 2.5. Familia – părinții furnizori ai modelelor culturale, valorilor și atitudinilor sociale
- 2.6. Stiluri educative în exercitarea rolului de părinte în familie

CAPITOLUL 3. PROCESUL DOBÂNDIRII STIMEI DE SINE

- 3.1. Statutul socioeconomic și stima de sine
- 3.2. Trăsăturile fizice și stima de sine
- 3.3. Influențele exercitate de mediul social asupra stimei de sine
- 3.4. Experiența sinelui oglindită de copilărie

CAPITOLUL 4. VALORILE CA DIMENSIUNI ESENȚIALE ALE SINELUI

- 4.1. Valorile – delimitări conceptuale
- 4.2. Originile și natura valorilor
- 4.3. Perspective teoretice și epistemologice ale valorilor
- 4.4. Transmiterea - însușirea – împărtășirea valorilor
- 4.5. Stabilitatea și schimbarea valorilor

CAPITOLUL 5. STRATEGIA ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII

- 5.1. Scop, eșantion și ipoteze

5.2. Metode calitative și cantitative

CAPITOLUL 6. REZULTATELE CERCETĂRII CALITATIVE

6.1. Argument metodologic

6.2. Analiza interviurilor și a studiilor de caz

6.3. Sinteza analizei calitative

CAPITOLUL 7. CERCETAREA CANTITATIVĂ

7.1. Rezultatele anchetei în rândul studenților

7.2. Rezultatele anchetei în rândul elevilor

CAPITOLUL 8. ANALIZA FACTORIALĂ A INDICATORILOR CERCETĂRII

8.1. Crearea factorilor pentru eșantionul de studenți

8.2. Legătura dintre factori și variabilele cercetării la lotul de studenți

8.3. Verificarea ipotezelor pentru lotul de studenți

8.4. Crearea factorilor pentru eșantionul de elevi

8.5. Legătura dintre factori și calitățile părinților apreciate ca cele mai importante

8.6. Verificarea ipotezelor pentru lotul de elevi

Concluzii

Bibliografie

Anexe

Argument introductiv:

În ultimii ani se observă un interes constant în ceea ce privește domeniul complex al cunoașterii sinelui, în vederea identificării factorilor care asigură echilibrul și adaptabilitatea individului la realitatea socială.

Data fiind tema aleasă spre cercetare, în demersul de față se propune să se identifice factorii de proximitate care favorizează dezvoltarea sinelui în copilărie.

În acest sens, lucrarea se axează asupra unor *factori centrali oferiți de contextul social al copilului* precum familia, mediul școlar și implicit influențele sociale cu care se intersectează în evoluția sa. Se subliniează aici care este rolul familiei în acest sens, ce presupun raportările părinți-copii-cadrul social sau atitudinile și valorile sociale furnizate prin intermediul familiei și școlii. De asemenea ce presupune integrarea socială a copilului, dar și rolul experiențelor din copilărie asupra dezvoltării sinelui, aici se menționează încrederea în forțele proprii, sentimentul securității, posibilitatea de a conserva respectul față de sine și față de ceilalți, precum și etapele parcurse în procesul dobândirii stimei de sine. Alte aspecte importante urmărite aici se referă la componente și trebuințe precum afectivitatea și atașamentul.

Identificarea factorilor care contribuie la modelarea sinelui și totodată la asigurarea unei stime de sine pozitive *în perioada copilăriei* reprezintă *obiectivul central* al acestui demers.

Dar am alocat un spațiu de cercetare și interpretare și *mentalității studențești*, insistând mai ales asupra felului în care văd ei propria copilărie și relația cu familia, incluzând în „contextul familial” nu doar părinții, ci și bunicii.

Așadar *întrebările de cercetare* care decurg de aici sunt: a) „Care sunt factorii de proximitate identificați în copilărie care contribuie la modelarea sinelui și cum acționează aceștia?”; b) „Cum influențează factorii de proximitate implicați în dezvoltarea sinelui nivelul stimei de sine a copilului?”

Pentru a răspunde la aceste întrebări de cercetare se vor trece în revistă o serie de aspecte teoretice și empirice legate de factorii de proximitate care influențează conturarea sinelui.

În acord cu obiectivele tezei, textul este structurat pe două mari părți, cu o pondere echilibrată, anume partea teoretică și partea de cercetare concret-empirică. În prima parte sunt tratate patru teme majore:

- 1) Sinele și problematica lui;
- 2) Familia și rolul său în formarea sinelui la copii;
- 3) Procesul complex al dobândirii și dezvoltării stimei de sine;
- 4) Valorile umane și semnificația lor în formarea și funcționarea personalității copiilor și tinerilor.

În partea dedicată analizei rezultatelor empirice, am expus metodologia utilizată, după care am redat, în partea de investigație calitativă, segmente mai extinse din interviurile obținute, mergând pe ideea că vocile și expresiile verbale ale subiecților pot dezvălui nuanțe foarte importante pentru demersul întreprins.

În cercetarea cantitativă bazată pe chestionar standardizat, aplicat pe două loturi de subiecți (elevi și studenți) am alocat o parte însemnată prelucrării statistice încercând să vedem ce factori relevanți se pot desprinde și ce legături există între acești complecși și diferiți parametri socio-demografici, în încercarea de a valida ipotezele de pornire.

CAPITOLUL 1. SINELE ȘI PROBLEMATICA LUI

Iluț (2009) sublinia că atunci când se face referire la ființele umane, conceptul cel mai cuprinzător este cel de personalitate, iar sinele apare ca o componentă principală a indivizilor, responsabil de orientarea acțiunilor complexe și de evaluarea integralității persoanei în lume în general, și în cea socială în special. ”Conceptul de sine poate fi tratat ca o schemă mentală centrală a sinelui, esența sau identitatea lui însemnând modul în care ne categorizăm atât conduitele exterioare, cât și stările interne.” (Iluț, 2009, p. 321)

Stima de sine este percepută în general ca o nevoie psihologică fundamentală, fiind analizată de cercetători ai mai multor domenii și discipline pentru a explica numeroasele forme de comportament. În trecut, stima de sine a fost cu predilecție un domeniu psihologic cu o orientare spre o abordare psihosociologică și sociologică limitată. Nevoia unei abordări multidisciplinare s-a impus tot mai mult odată cu schimbările sociale fundamentale ale ultimelor decenii, cu implicațiile importante asupra dezvoltării cognitive, afective și relaționale ale copiilor, dar și ale adulților.

Sinele și stima de sine se dezvoltă în activitatea și în procesul experienței sociale. (Mead, 1934) Sinele este rezultatul procesului social de interacțiune sau de comunicare interacțională ce se bazează pe vehicularea de semnificații și simboluri. Conduita umană este situațională, în sensul că se realizează în primul rând prin definirea situațiilor în care

individul acționează. Sinele se construiește social, adică interacțional și relațional, iar societatea este produsă de cooperarea persoanelor individuale. (Vlăsceanu, 2008)

Întrebări legate de importanța nivelului stimei de sine, ridicat sau scăzut, de asemenea înțelesul subtil al conceptului de stimă de sine, cum și când începe procesul de formare a sinelui, ce fac oamenii pentru a dobândi și crește stima de sine și a evita descreșterea în stima de sine în viața lor de zi cu zi, cum își autoevaluează oamenii sinele, sunt întrebări tot mai frecvente. Care sunt perspectivele teoretice ale procesului de formare a sinelui și al stimei de sine, cum apare și cum sunt identificate sinele și stima de sine în primii ani ai vieții, care sunt factorii de proximitate care influențează acest proces? Cum pot fi identificate aspectele funcționale sau disfuncționale ale stimei de sine la copii în vederea definirii lui ca individ ce se integrează și se adaptează la viața socială? Acestea sunt o parte din întrebările și obiectivele care sunt urmărite în acest demers.

Mead (1934) este unul dintre teoreticienii care au fost preocupați de modalitatea în care sinele și societatea conlucrează. Teoria dezvoltată de el are ca principiu de bază ideea că sinele este un concept reflexiv, care poate fi atât subiect, cât și obiect. Mai exact, pentru Mead, sinele este un obiect care dobândește sens în interacțiunea socială și în același timp este subiectul interacțiunii sociale, prin urmare, sinele este în esență o structură socială care apare în experiența socială. Sinele este un produs al interacțiunii în care experiențele personale sunt reflectate în comportamentul altora: "Sinele poate exista numai în relațiile definite cu alte egouri. Nu e greu de trasat o linie între noi înșine-sinele nostru și sinele altora, atâta timp cât sinele nostru există și intră astfel în experiența noastră numai în măsura în care sinele altora există și intră astfel în experiența noastră de asemenea" (Mead, 1934, p. 164)

Erickson (1950) este unul dintre cei mai importanți continuatori ai operei lui Freud, a cărui teorie are relevanță pentru psihologia dezvoltării copilului. Dacă principiile psihologiei copilului descrise de Piaget punctează aspecte ale dezvoltării cognitive a copilului, teoria lui Erikson (1950) propune o stadialitate a dezvoltării cunoașterii sinelui în interacțiunea cu ceilalți, respectiv, accentuează importanța mediului social în dezvoltarea copilului. Influențele mediilor fizice, sociale, culturale și ideatice acționează ca parteneri ai proceselor biologice și psihologice înăscute, care modelează dezvoltarea personalității individului.

Mai mulți gânditori în domeniul socioumanului – în particular europeni – au subliniat cu tărie că epicentrul personalității umane îl constituie valorile morale. Această idee filosofică a rămas, iar cercetările operaționale din domeniul psihologiei, al psihologiei sociale, sociologiei și antropologiei.

Fără a infirma teoriile clasice despre dezvoltarea și funcționarea cognitiv-evaluativă a sinelui, de mai multe decenii încoace acest domeniu s-a extins și îmbogățit cu noi teorii și perspective.

Astfel, elaborată și cristalizată încă în anii '50 - '60, *teoria locului controlului* ocupă și acum o poziție majoră în descrierea și explicarea sinelui și, mai mult, în interpretarea gândirii și comportamentului uman, în general.

O altă direcție importantă de investigare și teoretizare a problematicii sinelui a fost (și continuă să se dezvolte) cea a diferitelor ipostaze ale sinelui, printre care deosebit de pregnante sunt sinele actual, sinele ideal, sinele stabil și sinele funcțional, apoi mecanismele de raportare la sine, percepția și concepția de sine, și – cu deosebite implicații în educație – stima de sine (vezi, pe larg, Chelcea, 2006; Gavreliuc, 2019; Iluț, 2009).

În același timp, sinele este tratat în strânsă legătură cu *identitatea*. În fond, în considerabilă măsură, sinele nostru este identificarea cu anumite statusuri și roluri sociale, care sunt multiple și posibil concurente sau chiar contradictorii. Putem fi, simultan, studenți, tineri, părinți, politicieni etc. Avem, astfel, identități multiple și fațete multiple ale sinelui. În acest sens, se poate face distincția între un sine personal, intim, și sinele social.

CAPITOLUL 2. FAMILIA ȘI CONSTRUIREA SINELUI

Interesul constant din ultimii ani asupra domeniului complex al cunoașterii sinelui, mai exact identificarea factorilor care asigură echilibrul și adaptabilitatea individului la realitatea socială, presupune o serie de provocări și curiozități despre factorii de proximitate implicați în construirea și dezvoltarea sinelui în perioada de debut a vieții sociale a unui individ, și anume în copilărie.

Suma experiențelor sociale din copilărie favorizează identificarea și individualizarea sinelui copilului, experiențe materializate în diversele atitudini, comportamente, valori personale, raportări la sine (încrederea în forțele proprii, sentimentul securității, posibilitatea de a conserva respectul față de sine și față de ceilalți), la cei din jur, implicit relaționarea și adaptarea la mediul social.

Giddens (2000) atrage atenția asupra provocărilor și situațiilor complexe cu care ne confruntăm datorită schimbărilor continue ale mediului social, schimbări ce presupun să ne împăcăm cu diversitatea de oportunități și riscuri, iar această observație este cea mai evidentă în viața personală, emoțională, implicit în mediul familial de unde începe procesul de identificare, de construcție a sinelui.

Pornind de aici, se propune ca în acest capitol să se prezinte valențele familiei în construirea sinelui, a impactului decisiv asupra intergrării și adaptării copilului la viața socială și în același timp asupra traiectoriei sociale a viitorului adult. Mai exact se va defini familia, se vor puncta funcțiile sociale ale familiei, se va face referire la procesul de socializare primară și la educația copilului în contextul familiei. Se va identifica rolul educației parentale ținând cont de transformările pe care le-a cunoscut familia de-a lungul timpului, dar și tendințele actuale ale evoluției familiei în societățile moderne și stilurile educative practicate în familie.

Iluț (2005) subliniază că, atunci când se definește noțiunea de familie din perspectiva socioantropologică, se urmărește interacțiunea dintre formal și informal ce există în viața socială, aspect dificil datorită complexității conceptului în sine și diversității vieții sociale reale.

În ceea ce privește tipologia familiilor, există o mare diversitate de criterii de clasificare a acestora, însă clasificările valide în cazul de față sunt cele care au o valoare științifică pentru domeniul sociologiei familiei. (Iluț, 2005)

Socializarea este procesul prin care se realizează interiorizarea lumii sociale de către fiecare individ și se cristalizează versiunea realității (socioumane) obiective. Socializarea este un proces continuu de transformare a ființei biologice în ființă socială și presupune transmiterea-asimilarea atitudinilor, valorilor, concepțiilor sau modelelor de comportare specifice unei societăți, în vederea formării, adaptării și integrării sociale a unei persoane. Este un proces ce implică interrelaționare, comunicare, dezvoltare individuală, receptare și interpretare a mesajelor sociale. Mecanismele prin care se realizează socializarea sunt: adaptarea succesivă la statusuri și roluri sociale, învățarea socială, învățarea instituționalizată, jocul, imitația, identificarea.

Stănciulescu definește educația ca fiind un proces neîntrerupt de producere și actualizare a sinelui (1997), proces ce are ca finalitate atât socializarea, cât și individualizarea, atât identificarea, cât și diferențierea subiectului, acesta presupunând interacțiune, cunoaștere, comunicare, sisteme simbolice (culturale). Poate fi vorba despre o acțiune conștientă, organizată sistematic, mai mult sau mai puțin instituționalizată, poate fi o experiență cotidiană, practică a individului. În raport cu educația copiilor, familia este definită ca fiind unitatea socială constituită din adulți și copii, între care există relații de filiație naturală (de sânge) sau socială, independente de orice alte considerente.

Așadar, atât educația timpurie, cât și socializarea primară, sunt dependente de mediul și climatul familial.

În familiile contemporane interesul părinților pentru educația copiilor este prioritară, în timp ce sferele educaționale sunt diversificate și complexe, iar părinții încearcă să descopere formula perfectă de integrare a copilului în mediul social.

CAPITOLUL 3. PROCESUL DOBÂNDIRII STIMEI DE SINE

În urma analizei literaturii de specialitate privind natura stimei de sine, s-a evidențiat că aceasta reprezintă produsul interacțiunii caracteristicilor structurale, înnăscute ale individului pe de o parte, iar pe de altă parte exercitarea influențelor externe care își pun amprenta asupra construirii stimei de sine.

În general, cercetările sociopsihologice folosesc ca variabile de control anumiți factori sociodemografici precum: vârsta, genul, statutul socioeconomic. În această secțiune se vor prezenta unele aspecte legate de stima de sine și statutul socioeconomic.

Mediul familial este identificat cel mai adesea ca fiind locul de unde pornește întreaga definire a copilului ca individualitate ce implică dezvoltarea cognitivă, emoțională și socială.

Terapeuții, psihologii, sociologii, dascălii și nu numai, sunt de părere că, înainte de a înțelege copilul, trebuie să înțelegi familia din care provine. Interacțiunile din mediul familial stau la baza procesului de individualizare și de formare a identității copilului.

Calitatea relațiilor în special presupune acceptarea copilului și a satisfacerii nevoilor lui biologice, de grijă, atenție, afecțiune.

Stabilitatea familială sau disfuncțiile familiale au fost de asemenea luate în considerare când a fost cercetată tipologia comportamentală a copiilor sau performanțele școlare (Al-Krenawi, Graham și Slonim-Nevo, 2002)

Mediul preșcolar și școlar oferă contextul socializării în care copiii învață despre modelele și stilurile comportamentale pe care societatea le așteaptă de la membrii ei.

Pentru copii în special, mediul în care evoluează contribuie profund la dezvoltarea sinelui, iar aceasta îi ajută să se adapteze și să se întregreze în societate.

În opinia lui Simons et. al (1994) (Simons et. al, 1994, apud Iluț, 2009) există patru factori importanți în creșterea stimei de sine:

- Identificarea cauzelor unui nivel scăzut al prețurii/stimei de sine și definirea domeniilor importante de competență;
- Suportul psihoafectiv și aprobarea socială;

- Asimilarea motivației de realizare și afirmare;
- Tehnici psihologice de a face față dificultăților și stresului.

Iluț (2009) sublinia că acești factori sunt în raport de intercondiționare și trebuie antrenați în eforturile de îmbunătățire a stimei și încrederii față de propria persoană, cu ponderi diferite de la o situație la alta și de la un individ la altul.

Datele și informațiile prezentate până acum certifică aspectele complexe ale procesului costisitor de dobândire a stimei de sine la copii. Mediul social, familial și școlar are un rol decisiv în formarea identității copilului, în adaptarea și integrarea socială ca individualitate distinctă.

Experiențele din copilărie nu rămân uitate în copilărie, ci sunt reinterpretate și remodelate, pe parcursul întregii vieți, în funcție de etapa pe care o parcurge individul, de evoluțiile familiei de origine, de percepția distanțelor sociale, de oportunitățile și constrângerile prezentului, precum și de promisiunile și riscurile viitorului.

În alcătuirea imaginii de ansamblu a vieții sunt incluse numeroase și semnificative elemente: structura inițială a personalității individului, evoluția sa, practicile de învățare culturală și profesională, istoria relației dintre individ și cei situați în preajma sa, raporturile în care sunt incluse locurile, statusurile și rolurile sociale, normele, universul de așteptări, rivalitățile și afinitățile, conflictele și fenomenele simbolice, punctele de răscruce din ansamblul unei vieți, ideologiile personale și mentalitățile colective.

Dezvoltarea încrederii de sine și a respectului de sine se face de către părinți și educatori prin învățarea unor atitudini care să ajute la adaptarea și rezolvarea unei probleme.

Integrarea socială se întemeiază pe premise ce țin de încrederea în forțele proprii, sentimentul securității, posibilitatea de a conserva respectul față de sine și față de ceilalți. Experiența socială pare posibilă numai dacă pentru actorul social, sensul biografiei sale prezintă în orice moment o anumită coerență, iar aceasta implică, raportarea continuă a diferitelor etape și a tipurilor de experiențe între ele.

CAPITOLUL 4. VALORILE CA DIMENSIUNI ESENȚIALE ALE SINELUI

Dezbaterile asupra valorilor și sistemelor de valori reprezintă un aspect deosebit de important atunci când se face referire studiul sinelui. Sinele și identitatea de sine se formează în procesul permanentei interacțiuni dintre copilul aflat în creștere și ceilalți (în special ceilalți semnificativi).

Toate societățile și culturile au un sistem de norme și valori referitoare la ceea ce este dezirabil, reglează comportamentul membrilor săi, asigură coerență între aspectele materiale și spirituale și astfel se prefigurează un anumit profil al individului - un profil al personalității. Între cultură și structura personalității indivizilor există un permanent circuit cauzal, care asigură o anumită stabilitate și unitate în timp. Astfel, implicit și explicit, contextul sociocultural promovează un model de personalitate reprezentativă pentru o anumită cultură. (Iluț 2004, 2009).

Colectivitățile umane dezvoltă seturi de valori comune membrilor lor, care asigură coeziunea socială și posibilitatea conviețuirii, dar permit și orientări de valoare specifice unor subgrupuri sau chiar indivizi care aderă la valorile comune. (Voicu și Voicu 2007)

Mecanismele de asimilare a matricei valorice a unei culturi, a unui grup social, nu sunt încă suficient de clare (Iluț, 2004), considerațiile și procesele de însușire și învățare sunt complexe, copilul purcede la o sinteză și construcție a experiențelor personale - din mediul familial, școlar, grup de prieteni, tehnologie, mijloace de comunicare în masă - prin diverse mecanisme generate de mediul social precum sancționare pozitivă/negativă, condiționare, imitație, identificare, etc.

Instituțiile sociale precum familia, școala sunt furnizoare de valori și au valori incorporate. (Hechter, 1993) Valorile provin într-o anumită măsură din experiența individuală și importanța lor relativă este influențată de experiențele de viață. Valorile rezumă experiența anterioară și oferă o strategie pentru a face față alegerilor noi. (Kahle, 1996)

Iluț (2004) sintetizează perspectivele genezei valorilor arătând că valorile au apărut din anumite necesități – nu atât legate de stringențele biologice individuale cât de menținerea și evoluția speciei umane, menținerea unor comunități etnice, clase sau grupuri sociale. Ele au apărut cauzate de nevoile practice, de activitatea umană în ansamblu, geneza lor fiind explicată prin necesități de bază și care, odată înființate, au constituit ele însele motive ale acțiunii.

Teoria valorilor umane de bază a lui Schwartz (2006) face o incursiune asupra tipologiilor valorilor și a motivațiilor care stau la baza fiecărei valori. Din perspectiva acestei teorii - valorile sunt definite ca obiective dezirabile, trans-situaționale, care variază în importanță, și servesc ca principii directoare în viața oamenilor. Ideea de bază a teoriei este că valorile formează o structură circulară care reflectă motivațiile exprimate de fiecare valoare. Structura circulară surprinde conflictele și compatibilitatea dintre cele zece valori care sunt aparent universale din punct de vedere cultural.

Teoria sociologică a postmaterialismului a fost dezvoltată în anii 1970 de Ronald Inglehart. După multe cercetări Inglehart, a afirmat că societățile occidentale pe care le-a studiat au trecut prin transformarea valorilor individuale, trecerea de la valorile materialiste, (accentuând securitatea economică și fizică) la un nou set de valori postmaterialiste, care accentua în schimb autonomia și auto-exprimarea.

Iluț (2004) arată că mecanismele intime prin care individul își însușește matricea valorică a unei culturi, a unui grup social, nu sunt încă pe deplin clare, deoarece aici intervin procesele învățării precum: condiționarea, recompensa, pedeapsa, fenomenele de imitație și de identificare. Copilul aderă succesiv la mai multe grupuri de referință: părinți, grupul de prieteni, colegi, dascăli, modele oferite de literatură sau modele descoperite prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă, tehnologie, și își construiește el singur modele printr-o sinteză personală a celor de circulație. Astfel, mediul sociocultural, care constituie fundalul axiologic al însușirii valorilor și al formării convingerilor de către tânăra generație nu este amorf și nediferențiat.

În literatura de specialitate se arată că valorile sunt relativ stabile și că sunt rezistente la schimbare. (Rokeach 1973) Integrate în sisteme consistente de valori, orientările de valoare nu se schimbă ușor. Orice schimbare presupune modificări de substanță ale ierarhiei preferințelor, reflectate în comportament, atitudini, structurarea normelor și instituțiilor sociale.

Schimbarea valorilor este determinată și stimulată de interacțiunea dintre grupuri cu orientări valorice diferite, de schimbarea condițiilor economice și de progresul tehnologic, de schimbarea generațiilor. Schimbarea este graduală și presupune rareori crearea de valori cu desăvârșire noi – schimbarea nu înseamnă atât inovații axiologice cât restructurări în importanța acordată lor și numărului de aderenți consensului realizat. De obicei, valorile se schimbă prin conversia celor vechi, inițial în comunități mici, iar apoi, prin contagiune, către părți mai mari ale societății. Interacțiunea între grupuri cu orientări valorice diferite reprezintă un factor important în schimbarea valorică. (Voicu, 2008; Iluț, 2004)

CAPITOLUL 5. STRATEGIA ȘI METODOLOGIA CERCETĂRII

Scop, eșantion și ipoteze

În demersul de față *scopul cercetării* este acela de a identifica factorii de proximitate în formarea sinelui social.

Eșantionul cercetării cantitative a fost format din două loturi de subiecți (constituind două eșantioane de vârstă), totalizând 135 de persoane incluse în cercetare (71 studenți, 64 copii).

Ipotezele de cercetare care au fost testate s-au conturat în urma prelucrării teoriilor cu privire la educația copiilor și dezvoltarea tinerilor, mai specific ale celor cu privire la formarea stimei de sine și a procesului de internalizare a valorilor, abordări descrise în capitolele teoretice. Aceste ipoteze au fost:

- *Ipoteze de cercetare studenți:*

1. Ocupația părinților influențează orientarea studenților în a urma o profesie similară.
2. Mediul de proveniență al părinților (rural sau urban) este asociat cu religiozitatea și mersul la biserică al studenților.
3. Statutul financiar precar al familiei proprii va determina studentul să-și găsească un loc de muncă.
4. Imaginea despre familie este influențată de mediul de proveniență al părinților (rural sau urban).

- *Ipoteze de cercetare copii:*

1. Ocupația părinților influențează orientarea copiilor de a urma ocupații similare părinților.
2. Există o relație de asociere semnificativă între statutul social și valorile parentale adoptate în socializarea copiilor (dacă reiese din chestionar nivelul educațional al părinților).
3. Mediul de proveniență al părinților este asociat cu religiozitatea / mersul la biserică.
4. Statutul financiar al familiei are influență asupra aportului adus educației copilului.
5. Coeziunea familiei (susținere, afectivitate, comunicare, implicare în activitățile familiei) asigură un model în formarea copilului.

Metode calitative și cantitative

Pentru a atinge scopul cercetării și a verifica ipotezele am folosit atât metode de cercetare calitative cât și metode de cercetare cantitative. Instrumentele au fost elaborate ținând cont de obiectivele cercetării, a ipotezelor de cercetare ce urmau să fie testate precum și a literaturii de specialitate.

Ca și **metode calitative** au fost elaborate o serie de *interviuri semistructurate* (6 interviuri) aplicate educatoarelor (din mediul urban și mediul rural), învățătoarelor (din mediul urban și mediul rural) – redate in extenso la **Anexa 3**, precum și *studii de caz* realizate pe diverse categorii de vârstă (31 – 37 ani, 54 – 78 ani) – expuse la **Anexa 4**.

Cercetarea **cantitativă** s-a realizat prin *anchetă sociologică* bazată pe aplicarea a două *chestionare standardizate* (în total 135 chestionare la elevi și studenți) – aceste instrumente sunt incluse în **Anexa 1** și **Anexa 2**. Itemii chestionarelor au fost construiți urmărind temele care să faciliteze verificarea ipotezelor de cercetare.

CAPITOLUL 6. REZULTATELE CERCETĂRII CALITATIVE

În completarea datelor, a rezultatelor cantitative obținute în urma aplicării chestionarelor, au fost realizate o serie de interviuri semistructurate și studii de caz în vederea obținerii unei analize evaluative de profunzime pentru identificarea factorilor de proximitate în definirea sinelui social. Factorii de proximitate în configurarea sinelui social trebuie identificați în toate mediile pe care copiii le tranzitează în parcursul dezvoltării și evoluției lor. În acest sens au fost realizate o serie de interviuri cu educatoarele unor grădinițe particulare și de stat din mediul urban pentru a sesiza aspectele ce țin de implicarea familiei și a grădiniței în procesul de formare și procesul evolutiv al copilului, precum și relațiile și interacțiunile dintre reprezentanții acestor instituții sociale.

Astfel au fost realizate interviuri cu educatoare din mediul urban, învățământ de stat și învățământ privat, interviuri cu învățătoare din mediul urban și rural dar și studii de caz (participanții au avut vârste cuprinse pe două grupe 31-37 ani și 54-78 ani).

Rezultatul general desprins în urma analizei de conținut a interviurilor și studiilor de caz realizate surprinde două aspecte:

- Contextul social din mediul rural favorizează/construirea unor relaționări formale caracterizate prin rigiditate, transmiterea unui sistem valoric tradiționalist, norme sociale orientate mai degrabă spre exteriorul familiei, a comunității și implicit definirea/construirea unui sine social orientat dinspre exteriorul înspre interiorul copilului/individului.
- Contextul social din mediul urban favorizează construirea unor relaționări, bazate pe o comunicare deschisă la nivelul familiei și comunității în care construirea sinelui social urmează mai degrabă un traseu invers dinspre interiorul înspre exteriorul copilului/individului și transmiterea unui sistem valoric cu orientare spre modernism și postmodernism.

Mediul social rural este caracterizat prin tradiționalism, împărtășirea și transmiterea sistemului de valori tradiționale caracterizate prin conformism, supunere și obediență în timp ce mediul urban pune accentul pe individualism, libertate și exprimare liberă.

Principalele teme abordate în **cercetarea calitativă**, prin temele incluse în interviuri și studii de caz au fost: opiniile libere despre cum e abordată religia și despre motive și comportamente privind frecventarea bisericii; aprecieri și discuții despre sistemul de valori transmis copiilor - de la tradiție la modernism; opinii și discuții despre coeziunea familiei și relațiile afective; viziuni despre statutul familiei, educația părinților și optica asupra sistemului de învățământ.

CAPITOLUL 7. CERCETAREA CANTITATIVĂ

Cercetarea cantitativă a fost realizată pe două loturi: unul de studenți și altul de elevi. Pentru a decela mai bine relația dintre variabilele cercetării la diverși indicatori și a verifica validitatea statistică a ipotezelor de cercetare, după ce în capitolul destinat cercetării cantitative s-au expus și comentat ponderile (frecvențe) obținute la diverși indicatori, în capitolul următor s-a realizat o analiză factorială corelațională a rezultatele obținute atât la lotul studenților cât și la cel al elevilor.

CAPITOLUL 8. ANALIZA FACTORIALĂ A INDICATORILOR CERCETĂRII

Concluzii

O concluzie importantă care s-a desprins în urma analizei de conținut și care s-a conjugat apoi și cu informațiile decelate din cercetarea cantitativă a fost că mediul social din mediul rural favorizează/construirea unor relaționări formale caracterizate prin rigiditate, transmiterea unui sistem valoric tradiționalist, norme sociale orientate mai degrabă spre exteriorul familiei, a comunității și implicit definirea/construirea unui sine social orientat dinspre exteriorul înspre interiorul copilului/individului. pe de altă parte, contextul social din mediul urban favorizează construirea unor relaționări, bazate pe o comunicare deschisă la nivelul familiei și comunității în care construirea sinelui social urmează mai degrabă un traseu invers dinspre interiorul înspre exteriorul copilului/individului și transmiterea unui sistem valoric cu orientare spre modernism și postmodernism.

Mediul social rural este caracterizat prin tradiționalism, împărtășirea și transmiterea sistemului de valori tradiționale (conformism, supunere și obediență) în timp ce mediul urban

pune accentul pe valori moderne, flexibile și expresive (individualism, libertate și exprimare liberă).

În următorul capitol am realizat o *analiză factorială corelațională* a rezultatele obținute atât la lotul studenților cât și la cel al elevilor. Pentru *eșantionul de studenți* am obținut, grupând indicatorii pe profile, 6 factori în analiza factorială: factorul religiozității (FREL), factorul provenienței părinților (PPAR), cel al școlarității părinților (SPAR), al stării materiale a familiei (FSMF), factorul atmosferei familiale (FAF) și factorul stimei de sine (FSS). Pentru *eșantionul de elevi* am obținut, grupând indicatorii pe profile, 6 factori în analiza factorială: factorul provenienței părinților (PPAR), al stării materiale a familiei (FSMF), factorul atmosferei familiale (FAF), factorii interesului părinților față de activitatea din școală (FIC – factorul interesului pentru comportament și FIS – factorul interesului pentru studiu) și factorul stimei de sine (FSS). Toți acești factori au fost utilizați în cercetare pentru a stabili corelațiile statistice optime în verificarea ipotezelor.

Prezint în continuare cele mai importante concluzii extrase din analiza statistică a rezultatelor, structurând datele după ipotezele de cercetare propuse:

Eșantionul de studenți:

Ipoteza 1. Ocupația părinților influențează orientarea studenților în a urma o profesie similară.

Ocupațiile părinților - atât ale mamei cât și ale tatălui - nu sunt, în cele mai multe cazuri, unele de înalt statut socio-profesional, de aceea este posibil ca ele să nu atragă, ca model, studenții în a le urma: 88,2% dintre studenții chestionați susțin că nu doresc să urmeze ocupația pe care o au părinții lor, în timp ce 11,8% doresc să urmeze ocupația părinților lor.

Potrivit acestor date se certifică că prea puțini dintre studenți doresc să urmeze ocupația părinților (reflectată și în nivelul de școlaritate al acestora, în timp ce 88% nu doresc să urmeze ocupațiile părinților, ceea ce infirmă ipoteza de cercetare. Astfel, la acest nivel al analizei noastre, *ocupația părinților nu influențează orientarea studenților în a urma genul de ocupație a părinților*. Aici apare în plus o dificultate în analiza corelațională legată de lotul mic al subiecților și lipsa lui de reprezentativitate în raport cu întreaga categorie a studenților. Așadar, conchidem că ocupația părinților are un rol mai degrabă orientativ (de raportare) în opțiunea profesională a tinerilor și nu funcționează automat ca model de urmat. Trebuie menționat că ocupațiile părinților lotului nostru de subiecți fac parte din categoria medie, nefiind asociate unui statut profesional ridicat, ceea ce justifică în plus absența dorinței de reproducere profesională a studenților.

Ipoteza 2. Mediul de proveniență al părinților (rural sau urban) este asociat cu religiozitatea și mersul la biserică al studenților.

Studenții afirmă despre părinții lor că într-o proporție de 35,3% aceștia sunt foarte religioși, 60,3% dintre părinți sunt oarecum religioși și 4,4% dintre părinți nu sunt deloc religioși. Majoritatea părinților sunt așadar „oarecum religioși”, neacordând o importanță specială acestui aspect. La studenți, atitudinea religioasă normativă, comportamentul religios, nu ocupă un loc important în stilul lor de viață (mersul la biserică are loc preponderent de sărbători). Ei consideră că biserica oferă răspunsuri potrivite la problemele și nevoile morale ale individului într-o proporție de 31,9%, într-un procent de 20,3% că ea oferă răspunsuri potrivite la problemele vieții de familie și într-o proporție de 1,4% biserica oferă răspunsuri potrivite la problemele sociale din țară.

Religiozitatea este o valoare tradițională care are o semnificație moderată în viața studenților, nefiind una covârșitoare. Comportamentul religios (mersul la biserică) este și el limitat mai degrabă la aspectul general-normativ, fiind practicat doar la sărbătorile mai mari. Acest lucru se asociază cu relativa religiozitate a părinților studenților (60%), eșantionul de părinți provenind, în același timp, într-un procent similar din mediul rural.

Din analiza factorială a rezultat că persoanele de sex feminin sunt mai religioase față de cei de sex masculin, dar diferența nu este statistic semnificativă datorită numărului mai mic de subiecți intervievați. Ea are totuși semnificație în contextul analizei noastre, corelând datele cu cele obținute din cercetarea statistică simplă că din cea calitativă. Persoanele analizate sunt mai religioase dacă părinții sunt foarte religioși, iar dacă părinții sunt oarecum religioși, ei sunt, în medie, mai puțin religioși, dar această legătură nu are o semnificație statistică înaltă datorită lotului mic al subiecților.

Din analiza factorială a reieșit, cumva contraintuitiv, că respondenții cu părinți proveniți din mediul urban se declară mai religioși decât ceilalți colegi ai lor. Cu privire la mersul la biserică, majoritatea frecventează biserica doar de sărbători, cei care au părinți proveniți din oraș merg lunar la biserică într-un procent mai mare decât cei cu părinți din rural, dintre cei din urmă apărând un procent de cca 30 % care merg la biserică foarte rar și niciodată

Interpretarea ține de contextul social de tranziție al societății românești, de mutația valorică care a erodat valorile religioase din mediul rural odată cu dezintegrarea acestuia atât ca echilibru moral-spiritual cât și ca spațiu comunitar integrat, ceea ce a făcut ca părinții

proveniți din mediul rural să se axeze după integrarea socială și profesională la oraș pe valori de ascensiune socială și materialiste, trecând astfel în umbră vechile repere religioase. În schimb, cei care s-au format la oraș, după 1989, atunci când libertatea religioasă și spiritualitatea au intrat în “legalitate”, au redescoperit și îmbrățișat cu entuziasm ceea ce înainte era interzis. În plus, ei au trecut mai devreme de la mentalitatea ascensională material și social la cea modernistă, care include interesul față de întrebările vieții și căutarea echilibrului spiritual (inclusiv prin intermediul religiei), comparativ cu de cei cu origini în mediul rural.

Aceste date se asociază în sens invers cu prezumția implicită conform căreia mediul rural (tradițional) este o sursă pentru socializarea religioasă a urmașilor, prin urmare mediul de proveniență are un efect contrar asupra înclinației și interesului față de religie.

Potrivit rezultatelor, ipoteza de cercetare ce urma să fie testată conforma căreia: *Mediul de proveniență al părinților (rural sau urban) este asociat cu religiozitatea și mersul la biserică al studenților* se confirmă parțial.

Ipoteza 3. Statutul financiar precar al familiei proprii va determina studentul în a-și găsi un loc de muncă.

Faptul că majoritatea studenților nu lucrează și consideră bursa acoperind în mare măsură cheltuielile, precum și faptul că de la locul de muncă dorit se așteaptă în primul rând beneficii financiare și siguranță, abia apoi fiind prețuite flexibilitatea, autonomia, concediile, lejeritatea, încadrează această relație între orientarea financiară impusă de condițiile materiale ale propriei familii și aspirațiile profesionale în parametri de determinare directă, prin învățare (socializare în familie) și nevoie (condiționare practică). Din datele obținute se atestă că ipoteza de cercetare formulată la începutul studiului se confirmă, dar la modul relativ: *statutul financiar precar al familiei proprii, va determina studentul să își găsească un loc de muncă.*

Acest rezultat se încadrează în parametrii comportamentului rațional, al teoriei alegerii raționale. (Coleman, 1990, apud Iluț, 2004) Cu cât contextul social și familial este mai orientat spre valorile materiale, fapt care se asociază cu cerințele financiare de zi cu zi, chiar dacă familia oferă în mare parte baza materială necesară studenților din anul I pentru a-și desfășura studiile, cu atât proiecțiile profesionale vor urma această linie. Deși nu putem vorbi, în cazul de față (la lotul studenților), de precaritate financiară, aspirația spre siguranță financiară și stabilitate oferite de viitorul job sunt opțiuni preponderente la studenți. A treia

ipoteză s-a validat și prin analiza corelațională, confirmând rezultatul analizei statistice primare.

Ipoteza 4. Imaginea despre familie este influențată de mediul de proveniență al părinților (rural sau urban).

La eșantionul de studenți, viziunile despre căsătorie, relațiile de cuplu, rolurile de gen, potența mamei singure și divorț (efecte ale acestuia asupra copilului) sunt unele moderne, egalitariste și flexibile, informate în privința efectelor negative pe termen lung ale unui mediu afectiv-emoțional nociv asupra copilului, și prea puțin ancorate în valorile conservatoare, tradiționale sau religioase (cel puțin cele legate de prescripția a ține părinții legați, în virtutea normei, cu orice preț, într-un mariaj disfuncțional).

Analiza statistică simplă oferă câteva tendințe relevante în discuția de față: cu cât mediul de proveniență al părinților este “mai urban”, cu atât flexibilitatea în abordarea mariajului și a conviețuirii tinerilor în afara căsătoriei este mai mare, prenanța valorilor moderniste fiind mai evidentă. Desigur, ar fi nevoie de un eșantion mai mare și mai înalt reprezentativ pentru ca această asumție să se confirme fără echivoc.

Cu privire la coabitare (concubinaj, parteneriat, uniune liberă), cei proveniți din familii mixte (după mediul de proveniență al părinților) apar cei mai deschiși la aprobarea acestui aranjament de cuplu, urmați de cei cu părinți proveniți din mediul urban și semnificativ mai puțin permisivi sunt la acest subiect cei cu părinți proveniți din mediul rural.

Conștiința faptului că un cuplu disfuncțional poate cauza mai multe și mai grave efecte negative asupra copilului decât o familie destrămată este semnificativ mai prezentă la studenții care au părinți proveniți din mediul urban comparativ cu cei care au părinți din medii mixte sau rurale. Acesta este simultan un indicator al mentalității propriu-zise și al nivelului de educație socială mai ridicat, care prevalează în mediul urban și se transmite inclusiv prin educația și modelele familiale.

La alți indicatori urmăriți la lotul de studenți, de natură să îmbogățească analiza și interpretarea datelor, s-au conturat următoarele tendințe:

- *Caracteristici/factori coezivi ale/ai familiei de proveniență*: studenții declară că în familia de proveniență prevalează iubirea și susținerea (91%), sprijinul reciproc (aproape 90%), urmate de activitățile distractive (80,6%) și comunicarea deschisă (79,4%). Atmosfera este

una bună, suportivă și deschisă, ceea ce nu este greu de presupus că va fi reprodusă în viața de familie viitoare a acestor tineri.

- *Sinele autodeclarat* a presupus introducerea în chestionar unor aspecte care au legătură cu percepțiile subiective și grila de valori după care se orientează studenții în viață, pentru a putea analiza mai îndeaproape tabloul care configurează sinele social al tinerilor. Aproape 82% din studenți au o încredere ridicată în propriul potențial, consideră că ar avea mai multe calități și au încredere în ei înșiși. La factorul din analiza factorială FSS (factorul stimei de sine) au fost incluși 4 itemi care se referă la persoana respondentului: îi place de sine așa cum este, este capabil să facă lucrurile la fel de bine ca cei mai mulți colegi, are multe calități, are încredere de sine. Acest set de 4 variabile dau un coeficient KMO=0,599, deci s-au pretat analizei factoriale. Modelul unifactorial are o putere de explicație a varianțelor itemilor de 46,1%, iar factorul obținut corelează bine și foarte bine cu itemii corespunzători. Respondenții au o părere mai degrabă bună și foarte bună despre propria lor persoană. Rezultatele indică că subiecții de sex feminin au în medie un scor mai mic al stimei de sine decât cei de sex masculin, dar această diferență nu este statistic semnificativă.

- *Gradul de fericire a studentului*: starea de bine a studenților este în general autoevaluată ca bună și foarte bună, ceea ce este firesc dat fiind optimismul și – putem spune acest lucru pentru vârsta pe care o au în general studenții din primul an – , una „fără griji” din punct de vedere al obligațiilor sociale - inerent acestei etape de viață.

- *Importanța acordată valorilor sociale*: cele mai importante valori sociale apreciate de studenți ca fiind foarte importante sunt: familia - 91,2%, timpul liber - 63,5%, școala - 60,3%, munca - 50%, urmate îndeaproape de grupul de prieteni (45,6%) în timp ce deloc importantă este considerată, în ordinea descrescătoare a distribuției răspunsurilor: politica - 38,2%, urmată, la o distanță semnificativă, de religie - 17,6%. Un aspect oarecum problematic în contextul post-modernității și spiritului de „cetățean al lumii” atât de prezent în media și cultura occidentală (mentalitatea din sfera preocupării față de valorile civice universale și grija față de un „altul” anonim, față de societate în sens generic) este faptul că activitățile de voluntariat ocupă un loc inferior în ierarhia valorilor sociale celor alocate timpului liber și grupului de prieteni (doar 19,1% consideră voluntariatul o valoare foarte importantă, chiar dacă alte 41 de procente din eșantion îl consideră totuși „important”). Faptul că 4,4 % consideră voluntariatul o valoare deloc importantă este relevant în acest sens. Aici putem prezuma că nici sistemul social, prin instituțiile de bază și formale și respectiv prin organizațiile sale non-formale (începând cu mediul educațional din familie, comunitate și

școli și terminând cu asociațiile și ONG-urile) nu este de natură să stimuleze interesul și să promoveze astfel de valori post-materialiste, moderne, prin strategii axiologice și de viață concretă cu profil participativ la generația tânără, sau cel puțin nu era ofertant în această direcție în anii lor de socializare (vezi, în acest sens, și Inglehart, 1997; Voicu și Voicu, 2007).

- *Opiniile studenților despre calitățile viitorilor copii și despre implicarea bunicilor în educarea lor*: pe primul loc în grila calităților dorite de studenți pentru copiii proprii este sănătatea, urmată de iubire, respect față de alții, ambiție, curaj, responsabilitate, calm și răbdare. Valori mai conservatoare, cum ar fi demnitatea, a fi muncitor, cu credință și iertător cumulează mai puține opțiuni. Această distribuție descrie o orientare valorică modernă, în sensul aspirației pentru viitoarea generație de a se dezvolta liber și în același timp flexibil, important fiind aici de remarcat că iubirea și respectul față de alții prevalează față de ambiție, curaj și responsabilitate, chiar dacă la o mică distanță față de acestea.

- *Influența bunicilor*: studenții sunt de părere că bunicii influențează creșterea și educația copiilor într-o foarte mare măsură într-un procent de 33,8% și mare măsură într-un procent de 38,2%, în timp ce 16,2% consideră că influența bunicilor în creșterea și educația copiilor este mică. Influența bunicilor este pozitivă în creșterea copiilor într-o proporție de 57,4%, așa și așa 27,9%, în timp ce 14,7% dintre studenți nu se pronunță asupra influenței pe care o exercită bunicii în creșterea copiilor. În calitate de viitori părinți, studenții consideră să îi implice pe bunici în creșterea și educația copiilor lor într-o foarte mare măsură în 25,4% dintre cazuri, în mare măsură – 40,3% și mică măsură – 25,4%, în timp ce 9% dintre studenți nu se pronunță. Am evidențiat aici că aportul bunicilor include, pe lângă dimensiunea educativă (valorică și socializantă) o componentă pragmatică, în sensul că este rațional să apelezi la ajutor cu costuri reduse și chiar cu beneficii (împărțirea cheltuielilor pentru cei mici), venit din partea unor persoane de încredere cum sunt proprii părinți pentru baby-sitting, prin urmare influența bunicilor în creșterea și educarea copiilor este inerentă acestui aport material, financiar și de timp.

La analiza factorială, factorul atmosferei familiale (FAF) a inclus cei 5 itemi care se referă la atmosfera din interiorul familiei respondentului: membrii familiei se sprijină unii pe alții, discută deschis și se ascultă unii pe alții, se iubesc și au grijă unii de alții, desfășoară împreună multe activități, se distrează și râd împreună. Acest set de 5 variabile dau un coeficient KMO=0,785, deci au fost adecvate pentru analiza factorială. Modelul unifactorial are o putere de explicație a varianțelor itemilor de 68,3%, iar factorul obținut corelează bine

și foarte bine cu itemii corespunzători. Apare un număr mic de respondenți care declară inexistența elementelor înșirate mai sus în familiile lor, iar majoritatea intervievaților au o atmosferă bună și foarte bună în familiile lor.

Eșantionul de elevi:

Un obiectiv al cercetării în rândul elevilor a fost identificarea ocupațiilor părinților în vederea testării primei ipoteze de cercetare conform căreia: *”Ocupația părinților influențează orientarea copiilor de a urma ocupații similare părinților”*.

Dat fiind nivelul „mediu” al ocupațiilor părinților, cu destul de puțin părinți aflați în posturi cu statut social înalt, foarte bine valorizat (cum ar fi de exemplu medic sau avocat) și o majoritate de părinți având joburi mai puțin atractive sau oricum de prestigiu (la mame prevalează vânzătoarele și casnicele, iar la tați șoferii și muncitorii în construcții), nu ar fi surprinzător faptul că odraslele ar putea să nu fie atrase sau influențate, în studiile lor, de aceste profile profesionale (școlare). În susținerea acestei asumptii avem rezultatul că doar o treime din eșantionul de copii dorește să urmeze ocupațiile părinților, în timp ce două treimi nu doresc să urmeze ocupațiile părinților lor. Asupra testării acestei ipoteze am revenit prin analiza factorială, de unde a rezultat că majoritatea copiilor (două treimi) afirmă că nu doresc să urmeze ocupațiile părinților și doar aproximativ o treime dintre elevi afirmă că vor să urmeze ocupația părinților, cu o preferință mai accentuată în acest sens dacă părinții au o pregătire superioară. În cazul fetelor 25,0% ar urma ocupația superioară a părinților și doar 10,0% ocupația inferioară a părinților, diferență semnificativă statistic, iar la băieți găsim procente foarte asemănătoare, deci în cazul băieților și ocupațiile fizice sunt demne de urmat. Fetele ar dori în 15,6% din cazuri să urmeze ocupația mamei, iar 53,6% din băieți ar urma ocupația tatălui. Prima ipoteză așadar nu se verifică pentru lotul elevilor luat în ansamblu, însă apar unele tendințe care merită menționate: preferința copiilor de a urma ocupațiile superioare ale părinților, înclinația băieților de a urma ocupațiile taților mai mult decât se întâmplă acest lucru la fete, mai ales dacă ocupațiile taților presupun muncă fizică.

O altă ipoteză de cercetare testată în acest studiu a fost: *“Mediul de proveniență al părinților este asociat cu religiozitatea și mersul la biserică.”*

Majoritatea părinților elevilor – atât tații (61%), cât și mamele (54%) au crescut în mediul rural. Privind religiozitatea părinților, elevii afirmă într-o proporție de 24,6% că părinții lor sunt foarte religioși, 62,3% dintre părinți sunt oarecum religioși și 13,1% nu sunt deloc religioși. 49,2% dintre elevi afirmă că au fost de câteva ori la biserică în anul precedent,

34,9% dintre elevi au fost de mai multe ori la biserică, în timp ce 15,9% dintre elevi nu au fost niciodată la biserică. Putem deduce că religiozitatea moderată a părinților se regăsește și la copiii lor (frecventarea bisericii de câteva ori pe an se întâlnește la cca 50% dintre subiecții chestionați), deci ipoteza este, la prima vedere, sustenabilă. Această ipoteză a fost verificată prin mijloace statistice mai avansate (analiza corelațională și factorială). Urmărind corelațiile statistice obținute între variabilele „frecventarea bisericii” și statutul rezidențial de proveniență al părinților, a rezultat că frecvența mersului la biserică este asemănătoare ($p > 0,800$) între categoriile de copii după mediul de proveniență al părinților, așadar *ipoteza a treia nu se confirmă*. Indiferent de statutul provenienței rezidențiale a părinților, frecventarea bisericii de către copii cunoaște aceleași valori.

Ipoteza *“Statutul financiar al familiei are influență asupra aportului adus educației copilului.”* a fost verificată astfel: copiii apreciază că veniturile familiei le ajung pentru un trai decent într-o proporție de 12,5%, veniturile familiei le ajung și pentru lucruri scumpe cu o pondere de 18,8%, iar 68,8% dintre ei consideră că reușesc să aibă tot ceea ce le trebuie. Pentru verificarea ipotezei am folosit factorul stării materiale a familiei (FSMF) și factorii interesului părinților pentru comportament (FIC) și studiu (FIS) în școală. Corelația dintre factorul stării materiale a familiei și factorul interesului părinților pentru comportamentul elevului în școală a fost de $-0,210$, deci cei doi factori sunt necorelați. La fel sunt necorelați și factorii stării materiale a familiei și interesului părinților pentru studiul din școală ($r = -0,131$). Deci a patra ipoteză nu se confirmă în urma analizei corelaționale și factoriale.

Ipoteza *“Coeziunea familiei (sustinere, afectivitate, comunicare, implicare în activități familiei) asigură un model în formarea copilului.”* s-a bazat pe următoarele rezultate: contextul familial și membrii familiilor copiilor din perspectiva acestora oferă iubire și grijă reciprocă într-o proporție de 92,1%, sprijin și ajutor reciproc - 88,9%, întreprind activități distractive comune - 82,5%, oferă comunicare și discuții deschise - 71,4%, au activități desfășurate împreună - 45,3%. În viziunea copiilor, mediul familial este unul unde aspectele de cele emoționale și afective pozitive din familie sunt percepute de copii ca existând și fiind importante, urmate de grijă cotidiană și suport (sprijinul), starea de bine și comunicarea directă sunt și ele prezente. Petrecerea timpului împreună este sfera de activități despre care mai mult de jumătate dintre copii declară că are loc „puțin”, iar aproape o treime dintre ei consideră că în mică măsură în familia lor se discută deschis și se ascultă unii pe

alții. Perspectiva celor mici despre propria familie este una care conturează un mediu bazat pe afectivitate, suport și comunicare, adică se înscrie în perspectiva modernă asupra mediului familial optim în creșterea și educarea copilului.

Ipoteza „Există o relație de asociere semnificativă între statutul social și valorile parentale adoptate în socializarea copiilor” a inclus mai mulți itemi: a) *calitățile apreciate cel mai mult de copii în familie*, unde copiii au apreciat cel mai mult - 44% - siguranța pe care le-o oferă familia, operaționalizată după atribute care acoperă toată paleta indicatorului, urmați de 25% care menționează ca unele dintre cele mai importante calități apreciate la familie cele ale hedonismului, indicatorul hedonist fiind și el un agregat al mai multor teme menționate de copii.

O altă categorie identificată în aprecierile copiilor față de familia lor sunt calitățile, valorile universalismului ce implică iubirea, bunătatea, sinceritate, dreptatea, deschiderea (acoperite prin mai multe formulări) - 22%; b) *părinții elevilor* sunt văzuți de 73,8% dintre copii ca având aceeași părere despre ei, față de 26,2% dintre copii care nu consideră acest lucru. Părinții sunt cel mai nemulțumiți de comportamentul copiilor atunci când aceștia recurg la violență și agresiune față de colegii lor - 71,4%, dacă se comportă necorespunzător la ore - 70,3%, sau dacă primesc un calificative slabe la școală - 66,7%. Apare tendința părinților de educare responsabilă, bazată în primul rând pe sancționarea comportamentelor necorespunzătoare ale copiilor, dar și dorința de orientare a odraslelor spre obținerea unor rezultate bune la învățătură și atitudini de cooperare și colegialitate în grupul școlar; c) *Calitățile apreciate de către părinți – mama, tata – din perspectiva copiilor*: principalele calități importante pentru mama sunt: responsabilitatea 71,9%, sănătatea 64,1% și respectul față de alții 57,8%, iar pentru tata calitățile importante sunt: curajul 57,8%, sănătatea 53,1% și responsabilitatea 46,9%. Așadar atât pentru mama cât și pentru tata sănătatea și responsabilitatea sunt considerate cele mai importante calități. Ceea ce diferă este prima calitate menționată, unde la tată apare curajul. Studiile de gen arată că valorile promovate de tați în educarea copiilor presupune anumite norme sociale, curajul este o trăsătură a masculinității și a puterii masculine promovată de tați în special în educarea băieților. În cazul mamei cea de-a treia calitate importantă este respectul față de alții, educația promovată de mame se axează pe transmiterea trăsăturilor feminității care prespun adesea în conștiința colectivă obediență, supunere și respectul față de alții. Deasemenea aceste trăsături se încadrează în abordarea tradiționalistă a conformării cu standardele, normele și regulile

impuse și legitimate la nivel social prin împărtășirea și transmiterea lor de la o generație la alta; d) *gesturi importante pe care le fac părinții pentru copii*: cel mai frecvent aspect considerat important pentru copii ținând cont de raportarea părinților lor la ei în calitate de copii este grija pe care o acordă copiilor. Acest gest din partea părinților este menționat fie ca și concept general, fie este explicat sub diverse forme la fel ca și celelalte aspecte-calități care urmează: ajutorul, cumpărăturile, traiul bun, iubirea, armonia, etc. Putem asocia aceste răspunsuri cu încrederea în propria persoană a copilului care a înregistrat cote ridicate în acest eșantion, precum și cu faptul că subiecții se apreciază ca având mai multe calități și apreciază afectivitatea, comunicarea și relațiile apropiate din familie și să considerăm astfel că ipoteza propusă are potențial de validare cel puțin la acest nivel al analizei. Se confirmă astfel teoriile socializării în familie, teoriile transmiterii intergeneraționale a valorilor și teoriile psihologice ale dezvoltării personalității în conjuncție cu factorii de proximitate, în speță cei familiari.

Analiza factorială alocată verificării acestei ipoteze a prelucrat datele privind ierarhia valorilor parentale realizată de elevi, *după ocupația mamei*, indicând că elevii cu mame cu ocupație superioară marchează în procent mai mare calitățile *responsabilitatea, independența, cinstea, iertarea, respectul față de alții*. Deși diferențele de marcări la nicuna dintre calități nu au o înaltă semnificație statistică, acest rezultat corespunde adoptării, de către cei cu un nivel de educație mai înalt (și implicit de către copiii lor, mai ales dacă mama este cea mai prezentă în anii de formare ai copilului), a grilei de valori umaniste, moderne, prosociale și susține asumțiile teoriilor modernizării, care pun accentul pe aceste valori și atitudini.

Ierarhia valorilor parentale realizată de elevi, *după ocupația tatălui*, a indicat că elevii cu tați cu ocupație superioară marchează în procent mai mare calitățile *demn de încredere, muncitor, responsabilitate, respect pentru tradiție, demnitatea, independența*. Pentru tați, valorile marcate cel mai frecvent sunt valori asociate rolului tradițional al părintelui „cap de familie”, acestea corespunzând în același timp unui statut social înalt și solid.

Așadar, această ipoteză nu se confirmă la o analiză factorială prin controlul semnificației statistice, dar are un grad relativ de validitate dacă studiem tendințele corelaționale mai slabe.

Alte obiective ale cercetării la elevi, operaționalizate în itemi ai chestionarului, au vizat:

- i) *Imaginea de sine*: din totalul eșantionului de copii, o pondere cuprinsă în intervalul procentual de 60,9% - 75% afirmă că despre ei că sunt capabili să facă lucrurile la fel

de bine ca cei mai mulți, au multe calități, le place de ei înșiși așa cum sunt și au încredere în ei. Trei sferturi declară că au încredere în sine și aproape 70% dintre ei se plac așa cum sunt și consideră că au mai multe calități. 54,7% dintre copii susțin că îi interesează care este impresia pe care o au ceilalți despre ei, în timp ce 45,3% din ei spun că nu sunt interesați despre impresia altora asupra lor. Rezultatul este relevant în verificarea asumpțiilor teoriilor normative, clasice, care merg pe ideea că orientarea spre conformism și imagine socială dezirabilă sunt pregnante în societățile tradiționale, ceea ce în mod normal ar trebui să se verifice la copiii de 10 ani. Cu toate acestea, într-un procent destul de mare, copiii se poziționează în paradigma autonomiei și libertății de expresie, apropiată perspectivei sociale moderne și mai puțin în cea a conformității sociale, ceea ce indică un mediu social proxim modern de formare;

- ii) *Calitățile deținute sau dorite de copii pentru viitor*: calitățile au fost operaționalizate și codificate - ținând cont de tema cercetată, și contextul dat – folosind grila de grupare a valorilor propusă Schwartz în 1992 (Grila de analiza a lui Schwartz este unul dintre instrumentele cel mai des folosite în astfel de cercetări). Cele zece categorii de valori sunt: universalism, binefacere, putere, realizare, hedonism, stimulare, tradiție, conformitate, siguranță, auto-direcție. Calitățile cel mai des menționate de către copii au fost cuprinse în categoria valorilor hedoniste. Calitățile menționate de copii pe a doua poziție în ordine descrescătoare este categoria valorică a conformității. Cea de-a treia grupă de calități menționată de copii a fost încadrată în categoria valorică a realizărilor. A patra grupă cuprinde calitățile cuprinse în categoria valorică a binefacerii. Următoarea grupă este cea a valorilor universaliste, apoi stimularea, auto-direcția, siguranța. Ultimele două categorii valorice, tradiția și puterea. Prelucrând aceste date, am realizat o grupare a calităților menționate de copii în funcție de importanța descrescătoare dată. Astfel, în cazul primelor trei calități sunt menționate aceleași grupe valorice: hedonismul, realizarea și conformitatea. Concluzia aici este că vârsta copilăriei este asociată cu categoria valorică a hedonismului formulată sub diverse calități care exprimă: plăcerea, joaca, copilăria, distracția, bucuria de a trăi și satisfacția personală. Conformitatea ca normă socială sancționată - pozitiv sau negativ - în procesul de educare și formare a copilului este deasemenea menționată frecvent de către copii. Realizarea este o categorie importantă pentru copii, prin care se transmite că succesul personal prin

demonstrarea competențelor personale conform standardelor sociale dezirabile se situează printre priorităților copiilor.

- iii) *Calități dorite de copii pentru viitor*: copiii au identificat 115 calități care și le doresc pentru viitor. Cele mai multe calități dorite sunt cele care se încadrează în categoria valorică a realizărilor - 36%, urmate de categoria auto-direcției - 12%, categoriile valorice ale binefacerii și hedonismului cu câte 10% din eșantionul total de copii, universalismul - 8%, iar cu un procentaj de 7% include opțiunile pentru valorile conformității și stimulării. Puterea, siguranța și tradiția sunt categorii valorice menționate cu procentaje mai reduse în dorințele copiilor respectiv 5%, 4% și 1%.

Ipoteza „Personalitatea copilului este influențată de atitudinea părinților afișate în diverse situații” a fost verificată prin folosirea factorului stimei de sine și a factorul atmosferei familiale din analiza factorială. A rezultat o pondere de două ori mai mare a celor cu stimă de sine mai scăzută printre cei cu atmosferă familială mai proastă față de cei cu atmosferă familială mai bună, și ponderea de aproape de două ori mai mare a elevilor cu stimă de sine mai bună printre cei cu atmosferă familială mai bună față de cei cu atmosferă familială mai proastă.

Prin urmare, această asumție teoretică s-a confirmat în cercetarea realizată: cu cât atmosfera familială (factor conjugat statistic în cadrul factorilor construiți) este mai pozitivă, deschisă, constructivă și orientată spre copii, cu atât stima de sine a copiilor este optimizată mai mult.

Principalele **propuneri** care se pot desprinde în urma acestei cercetări sunt:

- Părinții să investească mai mult timp în ascultarea activă a copiilor, precum și în a desfășura mai multe activități împreună cu aceștia.
- Preocuparea părinților pentru a dezvolta un sine autentic al copiilor lor ar trebui să fie încurajată și ghidată în forma consilierii psihopedagogice.
- Diferența intergenerațională permite de multe ori intervenția orgoliului, astfel de multe ori copiii nu ascultă de părinți, pe ideea – „tu ai trăit alte vremuri”. În acest sens, este importantă comunicarea dintre părinți și copii, ajustată la înțelegerea autentică a contextului social și mentalitar al copiilor, pentru a se crea punți reale de comunicare.

Am observat că deși bunicii au de multe ori o abordare obiectivă în ceea ce privește comportamentul nepoților, părinții nu acceptă respectiva abordare. Rolul de părinte resimte o presiune de multe ori a societății în ceea ce privește educația copilului. Atunci părintele are tendința de a percepe multe reguli impuse de societate, deși, de multe ori rezultatele sunt aceleași. Presiunea socială încarcă părinții de multe ori cu subiectivism. Dacă există un incident la grădiniță sau la școală care nu este o situația gravă ci doar o observație privind comportamentul copiilor, părintele are tendința de a aborda problema dintr-o perspectivă proprie deși situația nu o impune și nici cadrul didactic nu o cere. Ideal în acest sens ar fi o discuție în familie, o consultare între părinți și bunici astfel încât să se ajungă la un consens să îl ajute pe copil să se integreze social cu o stimă de sine ridicată.

Pornind de la concluzia generală a acestui studiu, se impun pe viitor o serie de proiecte/parteneriate între familie și grădiniță/școală pentru a contribui la dezvoltarea unui sine autentic al copiilor. Un astfel de proiect este propus și în cazul lucrării de față, a cărui idee de bază este crearea unei continuități și stabilirea unei relații active între familie și școală, între dascăli, părinți și copii, tocmai pentru a-l ajuta pe copil să se integreze social cu o stimă de sine ridicată și o personalitate bine conturată în aria psihologiei pozitive și valorilor prosociale.

Astfel de proiecte pot fi aplicate cu succes și la vârste mai mari, în cazul studenților, însă perspectiva abordării este alta. La această vârstă implicarea familiei este diminuată în activitatea educațională a studentului, astfel aici sistemul universitar are posibilitatea de a-i ajuta și îndruma pe studenți pentru a fi pregătiți pentru integrarea lor socială pe piața muncii. Prezența unor specialiști, consilieri vocaționali, îi vor putea ajuta pe studenți să parcurgă mai ușor etapele ulterioare finalizării studiilor, dezvoltarea unui nivel ridicat al stimei de sine încă din anii de facultate, precum și integrarea lor cu succes la locul de muncă pe care și-l doresc.

Bibliografie

- Albu, G. (2002). *În căutarea educației autentice*. Iași: Polirom.
- Al-Krenawi, A., Graham, J. R., & Slonim-Nevo, V. (2002). Mental Health Aspects of Arab-Israeli Adolescents From Polygamous Versus Monogamous Families. *Journal of Social Psychology, 142*(4), 446-460.
- Allport, G.W. (1965). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Aries, Ph. (1973). *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime* (2-eme édition). Paris: Editions du Seuil.
- Aronson, E., & Osherow, N. (1980). Cooperation, prosocial behavior and academic performance: Experiments in the desegregated classroom. În L. Bickman (Ed.), *Applied Social Psychology Annual*, vol. 1 (pp. 163-196). Beverly Hills, CA: Sage.
- Aronson, E. (2004). *The social animal* (ediția a noua). New York: Worth Publishers.
- Asayesh, M. H., & Bahramizadeh, H. (2011). Examination of Personal Values System and Its Changes Among Young People. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 30*, 1930-1934.
- Aşikuzun, A., & Kildan, O. (2014). An examination of the values which the parents of pre-school students want their children to acquire. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 116*, 3700-3704.
- Bandura, A. (1981). Self-esteem thought: A developmental analysis of self-efficacy. În J.H. Flavell & L.D. Ross (Eds.), *Cognitive social development: Frontiers and possible futures*. New York: -Cambridge University Press.
- Bauman, Z. (2003) - *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Cambridge: Polity Press.
- Baumeister, R., F. (1998). The self. În D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 2, pp. 680–740), New York: McGraw-Hill.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K., D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest, 4*(1), 1–44;
http://files.ctps.brown.edu/jkrueger/journal_articles/baumeister-2003-doeshigh.pdf
- Baumrind, D. (1980). New Directions in Socialization Research. *American Psychologist, 35*, 639-652.
- Beane, J. A. (1991). Sorting out the self-esteem controversy, *Educational Leadership, 49*(1), 25-30.
- Beck, U. (1995). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.

- Berger, P.L., & Luckman, T. (1999). *Construirea socială a realității*. București: Ed. Univers.
- Bourdieu, P. (1974). Avenir de classe et causalité du probable. *Revue Française de Sociologie*, XV, 3-42.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment an loss*. London: Tavistock Institute of Human Relations.
- Burns, R. B. (1982). *Self-Concept Development and Education*. London, New York Holt: Rinehart and Winston.
- Burns, R., B. (1984). *The Self-Concept, Theory Measurement, Development and Behaviour*. New York: Longman Group Limited.
- Buzducea, D. (2010). *Asistența socială a grupurilor de risc*. Iași: Polirom.
- Ciucă, O. M. (2018). Relația școală-familie în contextul actual, *Tribuna învățământului*; <http://www.tribunainvatamantului.ro/relatia-scoala-familie-in-contextul-actual/>.
- Chan, J., To, H. P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical. *Social Indicators Research*, 75(2), 273-302.
- Chelcea, S. (2003). Locul controlului. În S. Chelcea și P. Iluț (coord.), *Enciclopedie de psihosociologie* (pp. 213-214). București: Ed. Economică.
- Chelcea, S. (2007). *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*. București: Ed. Economică.
- Chelcea, S. (coord.) (2006). *Psihosociologie: teorie și aplicații*. București: Ed. Economică.
- Ciupercă, C. (2000). *Cuplul modern - între emancipare și disoluție*. Alexandria: Tipoalex.
- Cooley, C. H. (1998). *On self and social organization*. Chicago: University of Chicago Press.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: W.H. Freeman.
- Cosmovici, A., & Iacob, L. (1998). *Psihologie școlară*. Iași: Polirom.
- Crocker, J., & Park, L. (2004). The Costly Pursuit of Self-Esteem. *Psychological Bulletin*, 130(3), 392-414.
- Cuciu, C. (2002). Religiozitatea tineretului din România. *Revista Română de Sociologie, serie nouă, anul XIII*, 3(4), 235-245.
- Cuciureanu, M., & Velea, S. (2008). *Educația moral-religioasă în sistemul de educație din România*. București: Institutul de Științe ale educației Laboratorul Teoria Educației.
- Curry, N. E., & Johnson, C. N. (1990). *Beyond self-esteem: Developing a genuine sense of human value*, Washington DC: National Association for the Education of Young Children.
- Dawson, C., (2003). *The Patriarchal Family in History*; <https://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=860>

- Demir, K., & Kok, A. (2012). Students families and family values, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 47, 501-506.
- Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P., Roberts, D. F., & Fraleigh, M. J. (1987). The Relation of Parenting Style to Adolescent School Performance. *Child Development*, 58(5), 12-44.
- Dowling, M. (2010). *Young Children's Personal. Social and Emotional Development*, Third edition, London: Sage Publications.
- Drăgan, I. (coord.) (1985). *Sociologie generală*. București: T.U.B..
- Durkheim, E. (1980). *Educație și sociologie*. București: Ed. Didactică și pedagogică.
- Durkheim, E. (1954). *The elementary forms of religious life*. Glencoe, IL: Free Press.
- Eccles, J., S., & Harold, R., D. (1993). Parent-School Involvement during the early adolescent years. *Teachers College Record*, 94(3), 568-587;
https://www.researchgate.net/publication/233896430_ParentSchool_Involvement_during_the_Early_Adolescent_Years.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Evans, M. E. (2004). Self-Esteem and Young Children: Guiding Principles, *Dimensions of early childhood*, 32(1).
- Folk, L., Pedersen, J., & Cullari, S. (1993). Body satisfaction and self-concept of third and sixth grade students. *Perceptual and Motor Skills*, 76(2), 547-553.
- Gavreliuc, A. (2010). *Psihologie interculturală: repere teoretice și diagnoze românești*. Iași: Polirom.
- Gavreliuc, A. (2019). *Psihologia socială și dinamica personalității*. Iași: Polirom
- Giddens, A. (2000). *Sociologie*. București: Editura All.
- Giddens, A. (2000). *Transformarea intimității. Sexualitatea, dragostea și erotismul în societățile moderne*. București: Antet.
- Ginther, D. K., & Pollak, R.A. (2004). Family structure and children's educational outcomes: blended families, stylized facts, and descriptive regressions. *Demography*, 41(4), 671-696.
- Glynn, K., A. (2013). *The Effects of Family Dynamics on a Child's Self-Esteem and Academic Success*. California: California Lutheran University.
- Goffman, E. (2007). *Viața cotidiană ca un spectacol*. București: Comunicate.ro.
- Greenfield, P. M., Keller, H., Fuligni, A., & Maynard, A. (2003). Cultural pathways through universal development. *Annual Review of Psychology*, 54, 461-490.

- Gündüz, M. (2016). Classifying Values by Categories. *Journal of Education and Training Studies*, 4(10), 212-220;
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1113848.pdf>
- Harter, S. (2000). Is Self-Esteem Only Skin-Deep? The Inextricable Link Between Physical Appearance and Self-Esteem, *Reclaiming children and youth*, 3(9), 133-138.
- Hechter M., Nadel L., & Michod R.E. (1993). *Sociology and economics: Controversy and integration. The origin of values*. Hawthorne, New York , US: Aldine de Gruyter.
- Helm, C. (2007). Teacher dispositions affecting self-esteem and student performance'. *Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 80(3), 109-110.
- Higgins, E. T. (1989). Self-discrepancy theory: What patterns of self beliefs cause people to suffer? *Advances in experimental social psychology*, 22, 93-136.
- Hill, E. N., & Taylor, L. C. (2004). Parental School Involvement and Children's Academic Achievement Pragmatics and Issues, *American Psychological Society*, 13(4), 161-164;
<https://pdfs.semanticscholar.org/ed2f/9587107dec6c34a1bb1589cb720b5c112c99.pdf>.
- Hitlin, S., & Piliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a dormant concept. *Annual Review of Sociology*, 30, 359-393;
<http://kodu.ut.ee/~cect/teoreetiline%20seminar%202023.04.2013/Hitlin%20&%20Piliavin%202004.pdf>.
- Hoff, E., Laursen, B., & Tardif, T. (2002). Socioeconomic status and parenting. În M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting. Vol. 2: Biology and ecology of parenting* (pp. 231–252), (2nd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Hosogi, M., Okada, A., Fujii, C., Noguchi, K., & Watanabe, K. (2012). Importance and usefulness of evaluating self-esteem in children. *BioPsychoSocial Medicine*, 6(9), 1-6.
- Houle, G., & Hurtubise, R. (1991). Parler de faire des enfants, une question vitale. *Recherches sociographiques*, 32 (3), 1991, p. 385-414.
- Ilenescu Berea, G. (2012). Dimensiunea instituțională a socializării, în *Educația familială și frontiere sociale, Antologie de texte*.
- Iluț, P. (2001). *Sinele și cunoașterea lui*. Iași: Polirom.
- Iluț, P. (2004). *Valori, atitudini și comportamente sociale Teme actuale în psihosociologie*. Iași: Polirom.
- Iluț, P. (2005). *Sociopsihologia și antropologia familiei*. Iași: Polirom.
- Iluț, P. (2009). *Psihologie socială și sociopsihologie*. Iași: Polirom.
- Iluț, P. (2015). *Dragoste, familie și fericire. Spre o sociologie a seninătății*. Iași: Polirom.

- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65, 19-51.
- Iurchevici, I. (2011). Stima de sine – dimensiunea fundamentală a personalității. *Analele științifice ale Universității de Stat "B. P. Hașdeu" Vol., VII*, 10-14;
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Stima%20de%20sine_dimensiunea%20fundamentală%20a%20personalității.pdf
- Jenson, J. (1998). Mapping social cohesion: The state of canadian research, Paper SRA-321, *Strategic Research and Analysis Directorate, Department of Canadian Heritage*, Ottawa, 1-64;
<http://www.rwbsocialplanners.com.au/spt2006/Social%20Cohesion/Mapping%20social%20cohesion.pdf>
- Jonhson, A. G. (2007). *Dicționar Blackwell de sociologie*. București: Humanitas.
- Kagitçibaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: implications for self and Family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 403-422.
- Kahle, L. R. (1996). Social Values and Consumer Behavior: Research from the List of Values. În C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The Psychology of Values: The Ontario Symposium 8* (pp. 135-151). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Keller, H., Borke, J., Yovsi, R., Lohaus, A., & Jensen, H. (2005). Cultural orientations and historical changes as predictors of parenting behavior, *International Journal of Behavioral Development*, 29, 229-237.
- Kellerhals, J., & Montandon, C. (1991). *Les Stratégies éducatives des familles*. Neuchatel: Delachaux & Niestlé.
- Kenealy, P., Gleeson, K., Frude, N., & Shaw, W. (1991). The importance of the individual in the 'causal' relationship between attractiveness and self-esteem, *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 1, 45-56.
- Kohn, M.L. (1969). *Class and Conformity: a Study in Values*, Second Edition, Chicago: University of Chicago Press.
- Kristjansson, K. (2007). Justified self-esteem. *Journal of Philosophy of Education*, 41(2), 247-261.

- Leary, M. R., & Baumeister, R. F. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. În M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, Vol. 32 (pp. 1–62). San Diego: Academic Press.
- Lickona, T., (1991) *Educating for Character: How our Schools can Teach Respect and Responsibility*. Newyork: Bantam Books.
- Linton, R. (1968). *Fundamentul cultural al personalității*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică.
- Majuru, A. (2012). Sistemul de Valori și Migrația Rural-Urban în România (I); <http://www.e-antropolog.ro/2012/02/sistemul-de-valori-si-migratia-rural-urban-in-romania/>
- Mamie G., C. (2014). *I Am The Child*; <https://gangesvalley.com/blog/2017/09/09/i-am-the-child-mamie-gene-cole/>.
- Markus, H. R. (1977). Self-schemas and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology* 35, 63-78.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago.
- Mihăilescu, I. (2003). *Sociologie generală concepte fundamentale și studii de caz*. Iași: Polirom.
- Mischel, W., Morf, C. C. (2003). The self as a psycho-social dynamic processing system: A meta-perspective on a century of the self in psychology. În M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (pp.15–43). New York: Guilford Press.
- Mitrofan, I. coordonator, (2005). *Orientarea experiențială în psihoterapie. Dezvoltare personală, interpersonală transpersonală*. București: S.P.E.R.; http://sper.ro/images/pdf/cuprins_carti_pe_stoc/cuprins%20orientarea%20experientiala%20in%20psihoterapie.pdf
- Mizera, L., & Tulviste, T. (2012). A comparison of Estonian Senior High School Students Value Priorities in 2000 and 2009, *Trames* 16(66/61), 2, 145-156.
- Mosetse, P. (2006). *Gender stereotypes and education in Lesotho*, Doctoral Thesis, Faculty of the Humanities Department of Philosophy and Policy Studies in Education, University of the Free State Bloemfontein; <http://etd.uovs.ac.za/ETD-db/theses/available/etd-08102007-141055/unrestricted/MosetseP.pdf>;
- Niță, N., & Grădinaru, M. (2016). Educația - misiune, valori și principii de viață, cu rol important în prevenirea devianței și delincvenței juvenile. *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, 5(1), 193-220.

- O'Toole, J., Eireann, C. M., Cliath, B. A., & O'Toole, A. S. J. (1995). *Enhancing self-esteem*. Dublin: I.N.T.O. Serving Education;
<https://www.into.ie/ROI/Publications/PublicationsPre2000/EnhancingSelf-Esteem1995.pdf>
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. New York: Free Press.
- Piaget, J. (1980). *Judecata morală la copii*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. New York: International Universities Press;
http://www.pitt.edu/~strauss/origins_r.pdf;
- Popescu, R. (2010). Profilul familiei românești contemporane. *Calitatea vieții, XXI*, 1-2, 5-28.
- Popoviciu, S. (2013). *Psihologie Socială. O abordare contextuală a individului ca actor social*. Oradea: Emanuel University Press.
- Ritzer, G. (1996). *Classical Sociological Theory*. New York: McGraw-Hill.
- Roberts, R. (2006). *Self-Esteem and Early Learning Key People from Birth to School* (3rd ed.). London: Paul Chapman Publishing.
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S.H., & Knafo, A. (2002). The big five personality factors and personal values. *Personality and Social Psychology, 28*, 789-801.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
- Rokeach, M., & Williams, R. Jr. (1974). The Nature of Human Values. *Political Science Quarterly, 89*(2), 399-401.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.
- Rosenberg, M., & Pearlin, L.I. (1978). Social class and self-esteem among children and adults. *American Journal of Sociology, 84*(1), 53-77.
- Rotariu, T., & Iluț, P. (1996). *Sociologie*, Cluj-Napoca: Editura Mesagerul.
- Schenk, N., & Dykstra, P., A. (2012). Continuity and change in intergenerational family relationships: An examination of shifts in relationship type over a three-year period. *Advances in Life Course Research, 17*(3), 121-132.
- Schimmel, J., Arndt, J., Pyszczynski, T., & Greenberg J. (2001). Being accepted for who we are: Evidence that social validation of the intrinsic self reduces general defensiveness. *Journal of Personality and Social Psychology, 80*(1), 35-52.
- Schneider, B. L., & Coleman, J. S. (1993). *Parents, Their Children, and Schools*. Colorado: Westview Press.
- Schwartz, B. (1993). On the creation and destruction of value. În M. Hechter, L. Nadel, & R. E. Michod (Eds.), *The Origin of Values* (pp. 153-186). New York, US: Aldine de Gruyter.

- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. În M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, Vol. 25 (pp. 1-65). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (2006). Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. În R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald, & G. Eva, (Eds.), *Measuring attitudes cross-nationally - lessons from the European Social Survey* (pp.169-203). London UK: Sage.
- Schwartz, S. H., Bardi, A., & Bianchi, G. (2000). Value adaptation to the imposition and collapse of communist regimes in East-Central Europe. În J. Duckitt & S. A. Renshon (Eds.), *Political psychology: Cultural and cross cultural foundations* (pp. 217-237). New York: Macmillan.
- Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *Committee on Integrating the Science of Early Childhood Development. From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*. Washington: National Academies Press.
- Skowron, E. A. (2005). Parent Differentiation of Self and Child Competence in Low-Income Urban Families. *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 337-346.
- Smith, P. B., & Schwartz, S. H. (1997). Values. În J. W. Berry, M. H. Segall & C. Kagitcibasi (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology*, 2nd ed., Vol. 3 (pp. 77-118). Boston MA: Allyn & Bacon.
- Spranger, E., (1928). *Types Of Men The Psychology And Ethics Of Personality*, Digital Library of India Item 2015;
<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.122134/page/n13>.
- Stacey, J. (1990). *Brave new families*. New York: Ed. Basic Books.
- Stănciulescu, E. (1996). *Teorii sociologice ale educației, producerea eului și construcția sociologiei*. Iași: Polirom;
<https://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2010/11/teorii-sociologice-ale-educatiei.pdf>
- Stănciulescu, E. (1997). *Sociologia educației familiale Strategii educative ale familiilor contemporane*, Vol. 1, Iași: Polirom;
<https://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2011/01/sociologia-educatiei-1.pdf>
- Stănciulescu, E. (1998). *Sociologia educației familiale.Familie și educație în societatea românească.O istorie critică a intervenționismului utopic*, Vol. 2. Iași: Polirom;
<https://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2010/11/sociologia-educatiei-fam-2.pdf>

- Stănciulescu, E. (2006). *Metode calitative. Modulul 3, Interviu individual*;
https://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2011/03/Modulul-3_Interviu-individual.pdf
- Șchiopu, U., & Verza, E. (1997). *Psihologia vârstelor*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.
- Tudge, J., Hogan, D., Lee, S., Tammesveski, P., Meltsas, M., Kulakova, N., Snezhkova, I., & Putnam, S. (1999). Cultural heterogeneity: parental values and beliefs and their preschoolers' activities in the United States, South Korea, Russia, and Estonia. În A. Göncü (Ed.), *Children's engagement in the world: sociocultural perspectives* (pp. 62-96). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tulviste, T. (2013). Socialization values of mothers and fathers: Does the Child's age matter? *Trames Journal of the Humanities and Social Sciences*, 17(67/62), 2, 129-140.
- Tulviste, T., & Ahtonen, M. (2007). Child-rearing values of Estonian and Finnish mothers and fathers, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38, 137-155.
- Tulviste, T., Mizera, L., & De Geer, B. (2012). Socialization values in stable and changing societies: a comparative study of Estonian, Swedish, and Russian Estonian mothers. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 43(3), 480-497.
- Tulviste, T., Kall, K., & Rämmer, A. (2016). Value Priorities of Younger and Older Adults in Seven European Countries, *Springer Science Business Media Dordrecht*;
https://www.academia.edu/27760884/Social_Indicators_Research_An_International_and_Interdisciplinary_Journal_for_Quality-of-Life_Measurement_Value_Priorities_of_Younger_and_Older_Adults_in_Seven_European_Countries.
- Vlăsceanu, L. (2007). *Sociologie și modernitate. Tranziții spre modernitatea reflexivă*. Iași: Polirom.
- Vlăsceanu, L. (2013). *Introducere în metodologia cercetării sociologice*. Iași: Polirom.
- Voicu, B. (2008). Valorile și sociologia valorilor;
<http://www.iccv.ro/valori/texte/valori-cvb,%20v4.pdf>;
- Voicu, B., & Voicu, M. (2007). *Valori ale românilor: 1993-2006. O perspectivă sociologică*. Iași: Institutul European.
- Voicu, M. (2009). Religion and Gender across Europe. *Social Compass*, 56(2), 144-162.
https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/44356/ssoar-socompass-2009-2-voicu-Religion_and_Gender_across_Europe.pdf?sequence=1.
- Voinea, M. (1996). *Psihosociologia familiei*. București: Ed. Universității.

- Waldfogel, J. (2004). *Social Mobility, Life Chances, and the Early Years*. London: Centre for Analysis of Social Exclusion;
http://eprints.lse.ac.uk/6302/1/Social_Mobility%2C_Life_Chances%2C_and_the_Early_Year_s.pdf
- Wang, S., & Tamis-LeMonda, C. S. (2003). Do child-rearing values in Taiwan and the United States reflect cultural values of collectivism and individualism. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 34, 629-642.
- Yin, R. K. (2005). *Studiul de caz. Designul, colectarea și analiza datelor*. Iași: Polirom.
- Zlate, M. (2008). *Eul și personalitatea*. București: Ed. Trei.